

Шинкаренко Ангеліна Юріївна,
студентка н.гр. 101_СПД
ННІ права та психології НАВС

Науковий керівник:
Кудінов Вадим Анатолійович
кандидат фізико-математичних наук,
доцент, завідувач кафедри
інформаційних технологій ННІ права
та психології НАВС

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРАВОВІЙ СФЕРІ ТА ПСИХОЛОГІЇ

Сучасний етап цифрової трансформації суттєво змінює як правову сферу, так і практику психології. Інформаційні технології (штучний інтелект (ШІ), великі дані, цифрові платформи, системи електронного урядування, онлайн-комунікація) відкривають широкі можливості для підвищення ефективності професійної діяльності, однак водночас формують низку юридичних, етичних та психологічних ризиків. У зв'язку з цим виникає потреба в комплексному аналізі проблем та у визначенні шляхів їх вирішення.

Актуальні проблеми використання ІТ у правовій сфері

1. *Нормативна невизначеність щодо штучного інтелекту.* Розвиток ШІ випереджає формування відповідної правової бази. В Україні поки відсутній спеціальний закон щодо використання штучного інтелекту, що створює складнощі у визначенні відповідальної особи за наслідки роботи алгоритмів. Окремою проблемою є відсутність правового статусу автономних систем, що використовуються у правозастосовній діяльності (системи аналізу доказів, прогнозування судових рішень, електронне правосуддя).

2. *Проблеми кібербезпеки та захисту персональних даних.* Поширення електронного судочинства, електронних реєстрів та дистанційних сервісів підвищує ризики несанкціонованого доступу до інформації. Частими залишаються кіберінциденти, пов'язані зі зламом державних інформаційних ресурсів, що створює загрозу витоку персональних даних та підробки інформації.

3. *Докази цифрової природи та їхня оцінка.* Цифрові докази (листування, метадані, логи, відео, цифрові сліди поведінки) є складними для збирання, збереження та верифікації. Проблемою є можливість швидкої модифікації або фальсифікації таких доказів, зокрема за допомогою технологій deepfake.

4. *Недостатня цифрова компетентність працівників правових інституцій.* Потреба у застосуванні електронних систем вимагає від юристів нових навичок: роботи з базами даних, розуміння принципів обробки інформації, алгоритмів та цифрових ризиків. Водночас рівень цифрової грамотності кадрів у багатьох органах залишається недостатнім.

Актуальні проблеми використання ІТ у психології

1. *Використання невалідних та не стандартизованих онлайн-тестів.* Значна частина психологічних онлайн-інструментів не проходить належної наукової експертизи. Це може призводити до хибних діагнозів, некоректного трактування результатів або неправомірного використання персональних даних респондентів.

2. *Ризики онлайн-психологічного консультування.* Дистанційна взаємодія ускладнює контроль за дотриманням конфіденційності, а також створює ризики несанкціонованого доступу до записів сеансів. Крім того, онлайн-формат не завжди дозволяє адекватно оцінити емоційний стан клієнта.

3. *Психологічний вплив цифрового середовища.* У молоді та дорослих спостерігається підвищення рівня тривожності, залежності від соціальних мереж, інформаційної перевантаженості. Поширення гаджетів та цифрових платформ змінює комунікативну поведінку, інколи погіршує міжособистісні взаємини та формує нові види девіантної поведінки (кібербулінг, тролінг).

4. *Алгоритмічна упередженість.* Системи профайлінгу та автоматизованого прийняття рішень у сфері освіти, підбору персоналу або соціальної допомоги можуть відтворювати соціальні стереотипи. Це має як психологічні, так і правові наслідки (може порушувати принцип рівності).

Міждисциплінарні проблеми на перетині права та психології в умовах цифровізації

1. *Кіберзлочинність і психологічні чинники.* Більшість кіберзлочинів має виражений психологічний компонент (маніпуляція, соціальна інженерія, довіра, емоційний тиск). Розуміння психології кіберзлочинця й жертви є необхідним для ефективного розслідування.

2. *Цифрові сліди поведінки як джерело для юридичного аналізу.* Поведінкові профілі, створені на основі цифрової активності користувача, можуть бути важливими для юридичних процедур, але одночасно ставлять питання про межу між приватністю та інтересами правосуддя.

3. *Інтернет-булінг та його правове регулювання.* Кібербулінг може мати тяжкі психологічні наслідки, а правова база України ще перебуває у стадії розвитку. Виникає потреба уточнення відповідальності та вдосконалення механізмів захисту неповнолітніх.

Шляхи вирішення проблем

1. *Розробка комплексного законодавства щодо ІІІ та цифрових технологій.* Потрібне створення нормативної бази, яка враховуватиме:

- вимоги до прозорості алгоритмів;
- механізми аудиту систем;
- визначення відповідальності за автоматизовані рішення.

2. *Підвищення кваліфікації юристів і психологів.* Необхідне впровадження:

- курсів із кібербезпеки;
- навчання цифровій етиці;
- практики роботи з електронними доказами;
- програм перепідготовки щодо застосування ШІ.

3. *Технічні заходи захисту інформації.* Рекомендовано впроваджувати багаторівневу аутентифікацію, шифрування даних, блокчейн-технології для фіксації доказів, а також регулярний моніторинг безпеки інформаційних систем.

4. *Етичне регулювання використання цифрових технологій.* Доцільно створити міждисциплінарні комітети для оцінки ризиків роботизованих і цифрових систем, а також розробити національні стандарти надання онлайн-психологічних послуг.

Висновки. Цифрові технології стають ключовим елементом функціонування правової та психологічної сфер. Їхнє впровадження відкриває нові можливості, але потребує ретельного аналізу ризиків та вдосконалення законодавчого, етичного і організаційного забезпечення. Ефективне вирішення окреслених проблем можливе лише за умови тісної співпраці юристів, психологів, ІТ-фахівців та державних інституцій.

Список використаних джерел:

1. Про захист персональних даних : Закон України від 01 черв. 2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481.

2. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05 жовт. 2017 р. № 2155-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2017. № 45. Ст. 400.

3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05 жовт. 2017 р. № 2163-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2017. № 45. Ст. 403.

4. Журавель В.А. Кіберзлочинність: кримінально-правові та кримінологічні аспекти. Харків: «Право», 2021.

5. Оніщенко Н.М. Право та інформаційні технології: сучасні виклики. Київ: НАН України, 2020.

6. Ткалич О.В. Психологія інформаційного суспільства. Дніпро: Вид-во ДНУ, 2019.

7. Чєпа М.Д. Психологічна безпека особистості в цифровому середовищі. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2021.

8. Петрова Н.В. Етичні аспекти онлайн-психологічного консультування // Психологічні перспективи, 2022.

9. Жданова І.Є. Цифровізація судочинства: проблеми та перспективи розвитку в Україні. Київ: Алерта, 2023.